

pések tanulni. A tudatos aktív gondolkodás feltétele viszont a szabadság. Paulo Freire szerint tehát az elnyomott népek kulturális felemelkedése csak úgy képzelhető el, ha az egyidejűleg a szabadság megteremtése is.

A kísérlet leírása a következő: Freire egy falusi származású csoporttal kezdte a munkát Recife-ben. Tanítványai passzívok, apatikusak és, természetesen, analabéták voltak.

Freire először is vitára provokálta a csoportot, hogy megtudja, hogyan élnek és gondolkodnak tanítványai. Életkörülményeiket, vágyaikat, gondolkodásmódjukat tanulmányozva, kiválasztott néhány gyakran előforduló kulcsszót. Ezek a szavak nemcsak a leggyakrabban használt szavak voltak, de szorosan kapcsolódtak a csoport munkájához, életkörülményeihez, vágyaihoz, és erős érzelmi töltésük volt (például eső, eke, talaj, élelem, kút, munka, kormány, mocsár, ültetvény stb.).

Mielőtt a kulcsszó elhangzana, egy falra vetített kép jelenik meg a tanítványok előtt, amely a szó jelentésének megfelelő szociális helyzetet ábrázol. A kép sugallta tartalmat azonosítják a szó jelentésével, majd a jelentés kapcsán vitát provokálnak, s csak ezután vetítik újra a képet — most már a szó képével együtt. Ezután már csak a szót vetítik kép nélkül, mint a valóság jelképét. De ez a jel már a csoport életének tartalmas része. Most kezdődik csak az olvasás, és miután megjegyezték a szó képét egészében, csupán akkor vetítik szótagolva a szót. A csoport most felfedezi a szótagokban a magánhangzókat, és kombinálni, variálni kezd.

Levetítik az ismert szótagok összes variációs lehetőségét, vízszintesen és függőlegesen egyaránt olvastatják a szótagokat, majd ezután kezdik értelmes szavakká kombinálni a szótagokat.

A módszer tehát nem egyszerű betűvetés-tanítás, hanem egyúttal tudatosítási folyamat. Freire szerint: „Az ember ráébred életének társadalmi-kulturális valóságára és egyidejűleg arra, hogy képes ennek a valóságnak a megváltoztatására.”

Így válik a nevelés a szabadság gyakorlatává.

SOROS BŰNBAK: A TOLERANCIA (Le Monde diplomatique, 1973. 8.)

Bernard Cassen szerint Nagy-Britanniában a Lambton- és a Jellicoe-ügy ismét felkavarta a társadalmi engedékeny-

ség körüli vitákat, megint szidják a *permissive society*-t, „a tolerancia társadalmát”, vagyis a szexuális kérdésekben, a halálbüntetés eltörlése problémájában és még jó néhány, korántsem lényegtelen ügyben tanúsított türelmes, felül-emelkedett beállítottságot. A közvéleményben sötét hajlandóságok ébrednek a türelmetlenség támogatására: a fanatizmus rossz szellemét élesztetik azok, akik már jó néhány esztendeje hajtogatják, hogy „a jóból is megárt a sok”, és sürgetik a *backlash*-t, a visszavágást. E *backlash* kezdeti jeleit ismerik fel egyesek a hatalomnak a konzervatívok által való visszaszerzésében az 1970-es választásokon, amelyek Angliában először folyhattak le a „törvény és rend” ugyancsak demagóg jelszavának sikere jegyében.

Cassen képmutatónak minősíti ezeket az igyekezeteket: az erkölcsi rendhez való „visszatérés” — úgymond — nem valósulhat meg a pénz ideológiájára építő társadalomban, amely semmiképpen sem támaszthat igényt arra, hogy más társadalmaknál tisztábbnak hirdesse magát.

Az erkölcsök „fejlődéséről” és viszonylagosságáról szólva, Cassen megállapítja, hogy mostanában a legtöbben a fiatalok házasság előtti nemi életének tényeiből próbálnak valamely kor erkölcsi állapotára következtetni. De ez a vonatkozási rendszer nem kedvez az erénycsöszöknek, még ha mutatkozik is az utóbbi években némi, de nagyon csekély statisztikai emelkedés a fiatalok házasság előtti nemi érintkezését tanúsító adatokban. A *Sunday Times* vonatkozó cikkének címe éppen ezért lehetett *A szűz társadalom*. 1965-ben a tizenkilenc éves fiúk húsz és az azonos korú leányok tizenkét százalékanak volt már nemi tapasztalata; négy év múltán ugyanabból a korosztályból egy százalékkal kevesebb fiú, de hét százalékkal több leány „kóstolgatta a tiltott gyümölcsöt”, ami meglepően jelentéktelen emelkedés, hiszen a felmérések tanúságai szerint 1950-től 1969-ig alaposan megváltoztak a nézetek a prenupciális kapcsolatokról. A 21–24 évesek korcsoportjából 1950-ben még csak harminchat, 1969-ben viszont már hatvanöt százalék nem tartotta elengedhetetlenül fontosnak a hivatalos jóváhagyást ahhoz, ami magánügy.

A puritánok szűnni nem akaró hadjárata a pornográfia ellen ugyancsak komoly stratégiái nehézségekbe ütközik, ugyanis igen nehéz megnyugtató módon tisztázni, hol, kivel, mit, hogyan szabad; a módozatok, illetve a módozatok mű-

vészi vágy más természetű ábrázolásának kérdése nem történelemfeletti kategória. Egyébként Cassen is osztja azt a nézetet, amely szerint — akárcsak a szennyirodalom ellen irányuló exorcizálás — a „lebukott lordok“ (Jellicoe, Lambton, valamivel régebben Profumo) kiátkozása a kormánykörökből nem saját esztályuk műve: inkább a konzervatív párt „demokratizálódásának“ jele. Palmerston, Wellington, Castlereagh annak idején még minden különösebb elővigyázatossági rendszabály nélkül látogathatta a nyilvánosházat, de még Lloyd George és Balfour sem nagyon zavartatta magát. A bajok akkor kezdődtek, amikor az erkölcsei prédikációkkal betáplált „alacsonyabb néposztályok“ kezdtek tudomást szerezni a magasabb körök „kikapcsolódási lehetőségeiről“. Amikor aztán a nagyközönség szélesebb néprétegei erkölcsileg felháborodnak, feltámad a lordok puritanizmusa is, amely ilyenkor nem áttolja a fajtalankodás körébe utalni a diákmozgalmakat és a sztrájkokat. Lord Eccles művészetügyi miniszter 1971 áprilisában a következőképpen nyilatkozott: „A pornográfia a társadalmi engedékenységgel szívesen bitangja... Az egyetemeken kis diákcsoportok zavarognak; a munkások ezrei kezdenek sztrájkot komoly indok nélkül; fényes nappal megtámadják a rend őreit; a művészet bizonyos ágaiban pornográfok poluálnak...“

Bitang?! — hördül fel Cassen.

Ha mégis, hát csak azért, mert a profi erkölce erőszakot követhetett el a tolerancián...

MOLDOVA GYÖRGY AZ ŐRSÉGRŐL (Kortárs, 1973. 4—9.)

Moldova György „ráharapott“ a szociográfiára. Aki ismeri műveit, nem lepődik meg ezen. A valóságérzék mindig is erénye volt, életismeretének gazdagsága robusztos áramlott be valahány eddigi regényébe, novellájába. A komlói bányászokat bemutató kötete pedig igazolta, hogy szerencsés kézzel ír irodalmi szociográfiát is. Ő azonban, úgy látszik, nem elégedett meg ennyivel. A műfaj izgalma, lényege: a fölfedezés tovább úzte, ismeretlenebb tájra. Kiment az Őrségbe, e sajátos, országperemi, sok ősiséget hordozó, meglehetősen zárt, különös vidékre. Fél évet lakott ott, bejárta a környék minden faluját, átböngészte múltjának irodalmát, tanulmányozta jelenének statisztikai adatait, elbeszélgetett favigókkal és fazekasokkal, benyitott desz-

kázott ablakú, elhagyott házakba s épülő új villákba, tudományos hangvételben ír a talajjavításról és az erdőgazdálkodásról, remek eszközökkel rajzol meg barázdás arccokat s viszontagságos sorsokat, az annak idején kitelepített, megkopasztott kulaktól a mai, üzembelen, tsz-földön és háztájiban dolgozó, saját kocsival ingázó „háromlakaiakig“. S tette mindezt ő, aki Budapesten született és élt, a munkáskerületekben érzi magát igazán otthon, és — miként előszavában vallja — nem ismeri a falut. Ilyen értelemben őrségi barangolása valóban fölfedezés volt számára. Megmártózás egy ismeretlen világ mélyvizében. Könyve ugyanaz — az olvasó számára. Izgalmas olvasmány, nyugtalanító, fölkavargó tájbeutatás. Nagy elődeire emlékeztet: a *Viharsarok*ra, a *Futóhomok*ra, *A néma forradalom*ra, a *Puszták népére*, *A tardi helyzetre*.

Amit fél éven át jegyzett, gyűjtött, figyelt, fényképezett — fél éven át közölte a *Kortárs*ban. Izeltől, ime, részlet az augusztusi „adag“-ból:

„A másik ház, ahova ellátogatunk, szokatlanul tiszta, sőt az asztalon még könyveket is látni. Itt is egy öregasszony fogad, őt az egyke szokásáról kérdezgetem:

— Drága volt a föld, egy hold négyszáz pengőbe került, abban az időben, mikor egy napszámra csak nyolcvan fillért fizettek.

A gödörházi gazdák nem akarták megosztani a birtokot, ha az asszony megesett, vitték Simon Klárhoz Velemérbe. Ő híres angyalcsináló asszony volt, kilencven évet megért; mikor megöregedett, a szomszédok mindig rázárták az ajtót, mert elköborolt az erdőbe füvek után. Egyszer egy szikra kipattant a kályhából, kigyulladt a konyha, Simon Klári nem tudta kinyitni az ajtót, bennégett.

— Magának hány gyereke volt?

— Őt, de nagyon sokat csúfoltak érte. A ferdehajlamú férfinak nem haragudtak, de a terhes nőre igen. Már a negyvenet is betöltöttem, mikor az utolsót hordtam, mentem fel a hegyre, hallom, hogy azt mondják mögöttem a cseplőgépen:

— Bár akkora darab aranyom volna, amekkora gyerek ennek a hasában van.

Szó nélkül mentem tovább, de otthon azt mondtam az uramnak:

— Engem Kálmán kinevettek, én megölöm magamat.

— Ne beszélj bolondságokat, van négy lányunk, most lesz egy kisfiunk is, hogy fogsz örülni neki.

Es neki lett igaza, öregségemre a négy